

MOTIVÁLT ÉS MOTIVÁLATLAN TANULÓI ATTITŰD – ÉS AMI MÖGÖTTE VAN

BORSODI CSILLA NOÉMI

Komplex Alapprogram – Mérés-Értékelés Munkacsoport, Adatfelvételi Csoport

Jelen tanulmányában a szerző doktori disszertációjának néhány részeredményét mutatja be. Azt elemzi, hogyan interpretálják a különféle középiskola-típusok tanulói azon kihívásokat és nehézségeket, melyeket tanáraik említettek. Ilyen kihívás elsődlegesen a tanulói motiváció, illetve annak hiányának kérdése, melyet a pedagógusok a munkájukat leginkább nehezítő tényezőként említettek.

A vizsgálat fő eredményei között megemlíthető, hogy a diákok tanáraiktól elvárják, hogy a munkaerőpiacon jól hasznosítható, gyakorlatorientált ismereteket nyújtsanak, melyek hiányát kiemelt nehézségként, problémaként azonosítják. A szakképzésben tanulók esetén jelen elváráshoz társul a szakmai tantárgyak tanulásának megkönnyítése, a gimnáziumban pedig a továbbtanulás támogatása. Az ezekben mutatkozó hiányosságok, valamint a differenciálás hiánya hozzájárulhatnak a diákok motivációvesztéséhez, amely különösen a szakképzés esetén jelenthet veszélyt, mivel elősegítheti a korai iskolaelhagyás mértékének növekedését.

Megállapítható az is, hogy a könnyebb alkalmazhatóság, gyakorlatba ültethetőség észlelése leginkább a tantárgyak népszerűségével függ össze, és nincs szoros összefüggés a tanár és a tantárgy népszerűsége között. A tanárokat általában jobban kedvelik a diákok, mint a tantárgyat, ugyanakkor a kedvező tanár-diák viszony nem garantálja minden kétséget kizáróan, hogy a tanuló örömmel tanulja a tantárgyat, és felkészül az órákra. Az érdemjeggyel való elégedettség fontossága csak a gimnáziumban jelenik meg. Érdemes ehhez hozzátenni, hogy a szakképzésben tanulók elégedettebbek a legkevésbé kedvelt tantárgy (átlag: 2,94, medián: 3, módusz: 3, szórás: 1,127) érdemjeggyel, mint a tantárggyal, ugyanakkor a tanárral való elégedettségük kedvezőnek tekinthető (átlag: 3,59, medián 4, módusz: 5, szórás: 1,373). További érdekességként említendő az informatikaoktatás és az informatikatanár szerepe mint közismereti tantárgyat oktató tanár és a tantárgy kedveltségének összefüggése, mivel ez nem kötelező érettségi tantárgy, és láthatóan kevesebb lehetőség nyílik a módszertani sokszínűsége. A gimnáziumban „középmezőnybeliként” jelenik meg, azonban a szakképzésben a legnépszerűbb tantárgy (átlag 3,81, medián: 4, módusz: 5, szórás: 1,125). A tantárgy népszerűsége a legszorosabban a kellemes tantermi közérzettel ($r = 0,611$; $p = 0,000$), a tanárral való kedvező viszonyal ($r = 0,501$; $p = 0,000$), a tanár kedvességével ($r = 0,506$; $p = 0,000$) való elégedettséggel függ össze, továbbá azzal, hogy érdekesnek ítélik az adott feladatokat ($r = 0,552$; $p = 0,000$), úgy gondolják, segíti szakmai

tárgyak elsajátítását ($r = 0,561$; $p = 0,000$), továbbá úgy észlelik, a tanár segítőképzés ($r = 0,510$; $p = 0,000$). Összefoglalva, a tantárgy népszerűségének okai jellemzően az elvárások teljesülésének mértékéhez kapcsolódnak, amelyek összefüggenek a tanulók által is észlelt fejlesztő hatással, a gyakorlatorientáltsággal kapcsolatos elvárások teljesülésével, valamint a kedvező osztálytermi közérzettel.

Bevezetés

E tanulmányban a szerző 2020. november 19-én sikeresen megvédett disszertációjának néhány részeredményét mutatja be, mely eredetileg a középiskolai közismereti tantárgyakat oktató pedagógusi eredményességértelmezésre, eredményes pedagógusi munkára, valamint megvalósíthatóságának fő gátjaira, továbbá alapfeltételeire vonatkozó tanári és tanulói nézetek, hiedelmek fő legjellegzetesebb mintázatainak és összefüggéseinek intézménytípusfüggő feltárását célozza. Mindezekből azon elemeket mutatjuk be, melyek a pedagógusok által hivatkozott nehézségek – tanulói motiváltság biztosítása, tantárgyi attitűd javítása – mögött állnak. A pedagógusi vizsgálatok eredményeit mellőzve tehát kizárólag a tanulók körében lefolytatott kutatás fő tanulságait tárjuk fel, azonosítva azt, hogyan interpretálják a diákok a pedagógusok által felvetett – a tantárgyi attitűddel kapcsolatos negatív észlelésekre, tanulói motiválatlanságra vonatkozó – nehézségeket, kihívásokat.

A középiskolások tanuláshoz való viszonyának elméleti háttere

Munkánk következő részében a tanár, illetve a tanárgy kedveltségére mint a tanulási motivációt meghatározó lényeges tényezőkre vonatkozó szakirodalmi előzményekből adunk rövid ízelítőt.

A tanár kedveltsége

Említésre érdemes Szabó (1990) ma is aktuális munkája, aki azt találta, hogy a diákok jellemzően két kategóriában gondolkodnak a kedvelt tanár megítélésében. Ezek egyike „okos”, aki „főszerepében” tanár, nagy tudású, jól magyaráz, de meg is követeli, amit „leadott”, tehát helytáll a „tananyagleadó” pedagógusi szerepelvárások tekintetében, emellett jó kapcsolatot ápol diákjaival. A kérdezettek 39%-a állította, hogy ez igaz kedvenc tanárára. Másik kategória a „kedves-okos”, nagy szaktantárgyi tudással rendelkező, autokratikus vonásoktól mentes pedagógus. A megkérdezettek 61%-a jellemzi így utólag egykori pedagógusának percepcióját. A nem kedvelt tanár esetén szintén két típust talált a szerző. Egyik az „okos-gonosz” kategórianévet

kapta, mivel jó tanítási képességekkel rendelkezik, azonban a kapcsolati faktorban alacsony értékelést kapott, ugyanis erősen autokratikus vonásai ezt vélhetően nehezítették. Másik kategória a „gonosz” tanár, akit alkalmatlannak tituláltak. Emberi gyengeségeit szaktudása sem ellensúlyozhatja. Nincs különbség oktatott tantárgy, azaz tantárgyi kedveltség szerint, sem a reál és humán tantárgyak tanárai között. A tantárgy jellege tehát Szabó vizsgálata szerint nem befolyásolja a tanár kedveltségét vagy elutasítottságát.

Eredményei nyomán vizsgáltuk, hogy a tantárgy kedveltsége összefüggésbe hozható-e a pedagógus kedveltségével, vagy egyéb tényezők dominálnak a tanulók pedagógusokat illető megítélésében. Munkánk következő részében a tantárgyi attitűd szerepét részletesen elemezzük.

A tantárgy kedveltsége

Több kutatás rámutat, hogy a középiskolában kedvelt tantárgy az, amiből a tanulók leginkább valószínű, hogy továbbtanulnak (Csapó, 2000; Csíkos, 2012), azonban a továbbtanulási szándék és a tantárgyi attitűd kapcsolata csupán 9. évfolyamig nő, utána visszaesik az idegen nyelv, majd ezt követően irodalom és történelem kivételével, melyek kedveltségének kapcsolata a továbbtanulási szándékkal töretlen marad. Egyéb kutatások kimutatták, hogy a diákok egyes tantárgyakhoz való viszonya középiskolás tanulmányaik során folyamatosan romlik, különösképpen a természettudományos tantárgyak, illetve a matematika esetében. (Csapó, 2000; 2002; Fernengel 2002) A tanuláshoz való viszonyra jellemző, hogy a magyar tanulók jellemzően nem bíznak képességeikben, nem értékelik megfelelően az elsajátított tudásukat (B. Németh–Habók 2006;). A természettudományos tárgyak közül kiemelt jelentőségű a fizika tantárgy tartósan rossz pozíciója a kedveltségi listán (Józsa 1999; Csapó 2002; Chrappán–Malmos, 2016).

Chrappán és Malmos (2016) a tantárgy kedveltségének alakulására gyakorolt hatásokat vizsgálta többek között a pedagógusok személyisége, az általuk alkalmazott tanítási módszerek, a rendelkezésre álló eszközök és a tanulási szokások és motiváló tényezők vonatkozásában. Azt találták, hogy a tantárgyak kedveltsége és a hasznosság észlelése (gyakorlatorientáltság, továbbtanulás szempontjából való hasznosíthatóság) között nincs szoros összefüggés. Különösen a matematikára igaz ez, melyet a szerzők által megkérdezett tanulók hasznosnak ítélnek, azonban nem kedvelik. Leginkább az idegen nyelvet érzik hasznosnak és kedvelik is a diákok. Csekély mértékben lemaradva követi ezt a magyar nyelv és irodalom, melynek hasznossága és kedveltsége azonos mértékű. A szaktanár módszertani kultúrája is szoros összefüggést mutat a tantárgyi attitűddel (Mc Kinsey and Company, 2007; Chrappán–Malmos, 2016), lényeges tényező továbbá a tantárgy kedveltségének vonatkozásában a tananyag érdekességének észlelése is, azonban a gyakori dolgoztatás, illetve a rendszeres számonkérés nem mutat összefüggést a tantárgy kedveltségének alacsony

szintjével. Az alacsony kedveltségi szinttel összefüggésbe hozható viszont a pedagógustól érkező jutalmazó, elismerő magatartás hiánya. (Chrappán–Malmos, 2016)

Vizsgálatunk elsődlegesen Chrappán és Malmos (2016) eredményeire támaszkodva tárta fel, vajon a tanulók esetében az általuk említett tényezők, pl. tanár kedveltsége, általa megvalósított módszertani sokrétűség, illetve a tantárgyak oktatásával kapcsolatos hasznosság, gyakorlatorientáltság érzetének mértéke összefügg-e a tantárgy kedveltségével.

Az empirikus kutatás bemutatása

Munkánk e részében vizsgálati eredményeink átfogó bemutatására vállalkozunk. Miután röviden szót ejtettünk a kutatás szakaszairól, módszereiről és mintáiról, fő eredményeinket prezentáljuk.

A kutatás szakaszai, módszerei, mintái

Az első tanulói kvantitatív vizsgálati fázis alanyai közé 124 gimnáziumi és ugyanennyi szakképzésben tanuló került. (Ebből N = 72 szakközépiskolista és N = 52 szakközépfelkészítő). Az átfogó, tantárgyankénti, tantárgyi kedveltség összefüggéseinek eredményeit ellenőrző vizsgálat alanyai közé N = 103 gimnáziumi és N = 118 szakképzésben tanuló került (ebből N = 83 szakközépiskolista és N = 35 szakközépfelkészítő). Mivel a kvantitatív vizsgálatok eredményeinek mélyebb, specifikusabb megértése volt a célunk, a kvalitatív kutatási fázis megvalósítása elengedhetetlen volt. Az írásbeli kikérdezés eszközének vizsgált területeit szeretnénk volna mélyebben elemezni, ugyanakkor félig-meddig mégis a kötetlen beszélgetés hangulatára törekedtünk, így a félig strukturált interjú módszerét választottuk, mivel leginkább ez az, ami mellett azáltal, hogy csak a feltétlenül érinteni kívánt kérdéseket és szempontokat adjuk meg, nyitottak maradhatunk a válaszadó feleleteire, gondolataira, és ennek megfelelően, a megadott tág keretek között folytathatjuk le az interjút. (Sántha, 2009)

Két Borsod-Abaúj-Zemplén megyei szakképzést végző intézményben folytattunk interjút, összesen 6 tanulócsoporttal. Az első helyszínen két egyéni tanulói mélyinterjú is lehetőségünk nyílt lefolytatni. Gimnáziumok esetében a tanulói interjúkba csupán egy borsod-abaúj-zempléni gimnázium egyezett bele, ahol két tanulócsoporttal volt lehetőségünk fókuszcsoportos interjút folytatni.

A kutatás fő eredményei

A következőkben a tantárgyi attitűd mint eredményességi kritérium fő összefüggéseit, valamint – mivel a pedagógusok leginkább a tanulók motivált magatartásának hiányosságaival küzdenek – a tanulási motiváció egyes megnyilvánulási formáinak jellemzőit mutatjuk be.

A tantárgy kedveltségének jellemzői

Tanulók körében lefolytatott kutatásunk során azt találtuk, hogy a pedagógust valamennyi esetben jobban kedvelik a diákok, mint a tantárgyat. A következő táblázatok a tantárgyi kedveltség leglényegesebb összefüggéseit mutatják be. Valamennyi esetben $p = 0,000$.

	<i>Matematika (átlag 2,93)</i>	<i>Fizika (átlag 1,75)</i>
Fontosnak érzem szakmai-szellemi fejlődésem szempontjából.	$r = 0,412$	$r = 0,734$
Gyakorlatias, későbbi munkám során hasznosítható.	$r = 0,414$	$r = 0,681$
Jól érzem magam az órán.	$r = 0,564$	$r = 0,683$
Jó a kapcsolatom a tanárral.	$r = 0,473$	$r = 0,685$
A tanár rendszerint kedves velem.	$r = 0,494$	$r = 0,718$
Jó eredményeim vannak a tantárgyból.	$r = 0,690$	$r = 0,623$
Segíti e tantárgy oktatása a továbbtanulásra való felkészülésemet.	$r = 0,539$	$r = 0,562$
Érdekesek a feladatok.	$r = 0,595$	$r = 0,562$
Érdekel, amit ezeken az órákon tanulunk.	$r = 0,650$	$r = 0,644$
A tanár igyekszik a jó tulajdonságaimat megismerni.	$r = 0,426$	$r = 0,635$
Sokféle módszerrel tanít a tanár.	$r = 0,426$	$r = 0,610$
Olyan alaptudást ad, ami hozzásegít a sikeres érettségihez.	$r = 0,522$	$r = 0,763$
Magas színvonalon folyik az oktatás.	$r = 0,539$	$r = 0,745$
Elismerik a tudásomat. (pozitív visszajelzéseket kapok pl. dicséret, kis ötös/piros pont).	$r = 0,550$	$r = 0,637$

1. táblázat. A második kvantitatív fázisban részt vett gimnáziumi tanulói minta (N = 103) legkevésbé kedvelt tantárgy iránti attitűdjének fő összefüggései matematika tantárgy esetében N = 101, fizika tantárgy esetében N = 51 válasz alapján (saját szerk.)

Mivel a nem kedvelt tantárgyak összefüggéseit mutatja a 1. táblázat, így a fentiek azt jelzik, mindezen tényezők a kevésbé kedvelt tantárgyak esetében nem tűnnek sikeresnek. Ezek azon tényezők, melyekről úgy látják, a tantárgy kedveltségét csökkentik. A gimnazisták körében leginkább kedvelt tantárgyak összefüggéseit a 2. táblázat illusztrálja.

	<i>Magyar nyelv és irodalom (3,61)</i>	<i>1. idegen nyelv (3,56)</i>
Magas színvonalon folyik az oktatás.	r = 0,564	r = 0,798
Segíti a továbbtanulásra való felkészülésemet.	r = 0,421	r = 0,771
Jó eredményeim vannak a tantárgyból.	r = 0,583	r = 0,770
Érdekesek a feladatok.	r = 0,538	r = 0,734
Jól érzem magam az órán.	r = 0,609	r = 0,734
Elismerik a tudásomat.	r = 0,525	r = 0,736
Le tudja kötni a figyelmemet.	r = 0,484	r = 0,710
Fontosnak érzem szellemi fejlődésem szempontjából.	r = 0,662	r = 0,683
Sokféle módszerrel tanít a tanár.	r = 0,508	r = 0,681

2. táblázat. A legkedveltebb magyar nyelv és irodalom, valamint az I. idegen nyelv tantárgyak összefüggései a második vizsgálati fázisban részt vett gimnáziumban tanulók (N = 103) körében (saját szerk.)

Látható, hogy javarészt a szakképzésben is ugyanazon tényezőkkel a legerősebb az összefüggés, mint a gimnáziumban, tehát a nem kedvelt tantárgyra jellemző, hogy a tanár-diák kapcsolat egyes dimenzióival, valamint a tananyag hasznosságával nem elégedettek a diákok. (3. táblázat)

	<i>Matematika (2,37)</i>
Fontosnak érzem szakmai-szellemi fejlődésem szempontjából.	r = 0,557
A tanáromnak fontos, hogy jó eredményt érjek el.	r = 0,550
Jól érzem magam az órán.	r = 0,532
A tanár rendszerint kedves velem.	r = 0,527
Érdekesek a feladatok.	r = 0,520
Jó a kapcsolatom a tanárral.	r = 0,501

3. táblázat. A legkevésbé kedvelt matematika tantárgy tanulói elvárások teljesülésére vonatkozó összefüggései a tantárgy kedveltségének mértékével a második vizsgálati fázisban részt vett szakképzésben tanulók mintája (N = 118) esetében (saját szerk.)

Mindezeknek megfelelően a legkedveltebb tantárgyak esetében hasonló tényezőkkel függ össze a tantárgy kedveltsége. (4. táblázat)

	Informatika (3,81)	Magyar nyelv és irodalom (3,49)	1. idegen nyelv (3,41)
Jól érzem magam ezeken az órákon.	r = 0,611	r = 0,601	r = 0,530
Érdekesek a feladatok.	r = 0,552	r = 0,584	r = 0,527
Le tudja kötni a figyelmemet.	r = 0,428	r = 0,548	r = 0,401
Ha valamit nem tudok megcsinálni, a tanár segít.	r = 0,404	r = 0,536	r = 0,377
Számonkérés során a tanár az órán elhangzottakat, az ott gyakoroltakat kéri számon.	r = 0,481	r = 0,531	r = 0,364
Elismerik a tudásomat.	r = 0,327	r = 0,512	r = 0,507
Segíti a szakmai tantárgyak tanulását is.	r = 0,561	r = 0,501	r = 0,423

4. táblázat. A legkedveltebb informatika, magyar nyelv és irodalom, valamint I. idegen nyelv tantárgyakban a tanulói elvárások teljesülésének összefüggései a tantárgy kedveltségének mértékével a második kvantitatív vizsgálati mintában részt vett szakképzésben tanulók (N = 118) esetében (saját szerk.)

A tantárgy kedveltsége – ami a leginkább könnyen megragadható és legkevesebb torzító hatást tartalmazó szubjektív teljesítményként jelent meg munkánkban – általában oktatásra vonatkozó kritériumokkal függ össze (hasznosság, munkaerőpiaci elvárásnak való megfelelés tanulói észlelése, továbbtanulást támogató funkció érdemi megvalósításának észlelése, ami a legérdekesebb, a szakképzésben is), lényeges tényező emellett a pedagógus módszertani sokrétűségével való elégedettség, azonban a kevésbé kedvelt tantárgyak esetén a tanár személyiségével, magaviseletével kapcsolatos jellemzők is megjelennek (következetes értékelés, tanár-diák kapcsolat jellege, erőssége, a pedagógus segítőkészsége).

Az érdemjegyekkel való elégedettség fontossága csak a gimnáziumban jelenik meg. Érdemes azonban hozzátenni, hogy a szakképzésben tanulók elégedettebbek a legkevésbé kedvelt tantárgyból elért érdemjegyükkel (átlag: 2,94, medián: 3, módusz: 3, szórás: 1,127), mint amennyire a tantárgyat kedvelik, és a tanárral való kapcsolatuk is inkább jónak tekinthető (átlag: 3,59, medián 4, módusz: 5, szórás: 1,373).

További érdekes adalékként jelenik meg az informatikaoktatás és az informatikatanár mint közismereti tantárgyat oktató tanár szerepe és tantárgya kedveltségének összefüggésszerkezete, mivel nem kötelező érettségi tantárgy, és látszólag a módszertani sokrétűsége is kevesebb tér nyílik a tanár számára. Gimnáziumban „középmezőnybeliként” jelenik meg, azonban a szakképzésben a legkedveltebb tantárgy (átlag: 3,81, medián:4, módusz: 5, szórás: 1,125). A tantárgy kedveltsége a következőkkel függ legszorosabban össze: kellemes tanórai közérzet (r = 0,611; p = 0,000), tanárral való kedvező kapcsolat (r = 0,501; p = 0,000), a tanár

kedvessége ($r = 0,506$; $p = 0,000$); érdekes feladatok ($r = 0,552$; $p = 0,000$), szakmai tárgyak tanulásának segítése ($r = 0,561$; $p = 0,000$), tanári segítőkészség észlelése ($r = 0,510$; $p = 0,000$). Természetesen a korábban a kedvelt tantárgyak esetében említett jellemzőkkel is fennáll az összefüggés, ám ezek nem annyira kiemelkedő erősségűek ($r < 0,5$), ugyanakkor hasonló mértékűek, mint az idegen nyelv esetében, mely kedveltség terén a szakképzésben „lemarad”, és a harmadik helyre csúszik. Az informatika tantárgyat jellemzően a tanár szeretteti meg, míg egyéb tantárgyak esetén a tartalom, maga a tantárgy az, amivel a diákoknak céljuk lehet.

Összegzésként kijelenthető tehát, hogy a tantárgy kedveltségének okai jellemzően az elvárások teljesülésének mértékével függnek össze, melyek az érzékelhető fejlesztő hatással, gyakorlatorientáltsággal, jövőképhe való illeszthetőséggel, továbbá a kedvező tanórai közérzettel kapcsolatosak.

A tanulási motiváció egyes megnyilvánulási formáinak összefüggései

A tanulók motiváltsága annak okán vált munkánk központi kérdésévé, hogy a pedagógusok mindennapi munkájuk eredményességét leginkább ettől teszik függővé. (Borsodi, 2020) 25 szakképzésben, 80 gimnáziumban tanuló vallja, hogy felkészül az általa leginkább kedvelt órákra. A nem kedvelt órákra szakképzésben 36, gimnáziumban 30 fő, az átlagosként definiált órákra szakképzésben és gimnáziumban egyaránt 42 fő készül fel, míg 35-en vallják a szakképzésben, hogy nem szeretnek felkészülni ezekre az órákra. Gimnáziumban e létszám mindössze $N = 13$. A szakképzésben tanulók közül 18-an, míg a gimnáziumból szintén 18-an nyilatkoztak így a kedvelt, míg 23-an a szakképzésből és 60-an a gimnazisták közül a nem kedvelt tantárgyak óráiról.

A tanárok azt állítják, hogy a tanulók motiválatlanok, azonban a tanulók egyértelműen rámutatnak, hogy mely tényezők okán nem szeretnek felkészülni egy adott órára. E tényezők közé tartozik szakképzésben a munkaerőpiaci hasznosíthatóság hiánya („általában vett” közismereti tantárgynál $r = 0,222$, $p = 0,000$, leginkább kedvelt tantárgynál $r = 0,257$; $p = 0,012$), a mindennapos számonkérés (nem kedvelt tantárgynál $r = 0,650$; $p = 0,000$; „általánosságban vett” tantárgynál $r = 0,321$; $p = 0,000$, leginkább kedvelt tantárgy esetén $r = 0,361$; $p = 0,000$), az unalmas tananyag (nem kedvelt tantárgynál $r = 0,445$; $p = 0,000$; általában a közismereti tantárgyak esetén $r = 0,377$; $p = 0,000$; leginkább kedvelt tantárgy esetén $r = 0,502$; $p = 0,000$), valamint az, ha a tanár olyasmiből írat dolgozatot, amiről nem tanultak (nem kedvelt tantárgynál $r = 0,340$; $p = 0,000$, általánosságban, a közismereti tantárgyak esetén $r = 0,271$; $p = 0,000$, leginkább kedvelt tantárgy esetén $r = 0,282$; $p = 0,000$). Interjú eredményeink közül két további aspektust is érdemes említeni, melyek egyike, hogy a pedagógusok a „fekete pedagógia” eszköztárával és szankciókkal „motiválnak”, másika pedig, hogy bár a pedagógus igyekszik, de drasztikus hátránnyal indul, mivel az általános iskolai kollégája már kedvét szegte a tanulónak. E tanulói vallomás alátámasztja, hogy

az iskolához való viszony alakulásában – ahogy azt a Komplex Alapprogram szellemisége is diktálja – kiemelt szerepe van az általános iskolának és az ott dolgozó pedagógusoknak. Erre a következő, tanulói interjú során elhangzott idézet is utal:

„A tanár szerepe inkább általános iskolában, alsó tagozatban [fontos], ami nagyon lényeges az iskolában és a gyermekek jellemfejlődése és a tanulási kedvük meghozatala szempontjából, mert a tanáron múlik, hogy a gyermek szeret-e majd tanulni, vagy esetleg utálni fogja-e a tanulást, mint a sz.-t, tehát semmi pénzért nem fogja csinálni. Hát ez már felsőben is lényeges lehet, de nem annyira, mint alsó tagozatban, és gimnáziumban már végképp nem. A diák ekkor már rendelkezik olyan identitással, hogy el tudja dönteni, hogy szereti-e a tantárgyat, fontos-e ez neki, vagy hogy egyáltalán akar-e tanulni, és onnantól kezdve már csak az anyagot adja le a gyermeknek. Az, hogy nem úgy általában a tanulással kapcsolatban, hanem az adott tantárggyal kapcsolatban lehet ez kérdéses. Tehát lehet, hogy valaki annyira megutálja általános iskolában a történelmet, hogy aztán már teljesen mindegy, hogy mi történik vele felsőben vagy középiskolában, az úgy megmarad.” (Tanulók 1. 1. tanulócsoport 1)

Gimnáziumban a tanulók legfőbb okokként a munkaerőpiaci hasznosíthatóság hiányát (nem kedvelt tantárgy esetén $r = 0,387$; $p = 0,000$; általánosságban vett közismereti tantárgyak esetén $r = 0,222$; $p = 0,000$; legkedveltebb közismereti tantárgy esetén $r = 0,483$; $p = 0,000$), valamint az unalmas tananyagot jelölték meg (nem kedvelt tantárgy esetén $r = 0,517$; $p = 0,000$; általánosságban vett közismereti tárgyak vonatkozásában $r = 0,552$; $p = 0,000$; leginkább kedvelt tantárgy esetén $r = 0,550$; $p = 0,000$), továbbá azt, ha úgy érzik, a dolgozat nem a tananyagról szól, igaz, ez elsősorban a kedvelt tantárgy vonatkozásában kerül előtérbe ($r = 0,483$; $p = 0,000$). Ha tehát a dolgozat az általuk megismert, tanár által „leadott” tananyagról szól, szívesebben készülnek rá, mintha nem kapnak konkrét instrukciókat a tanulás szempontjairól.

Összegezve kijelenthető, hogy a tanulókkal nem egyeztetett kreatív gondolkodásra nevelés visszaüthet és a tanulási motivációt majdnem olyan mértékben csökkentheti, mint az adaptivitás hiánya vagy a mindennapos számonkérés okozta folyamatos stresszhelyzet.

Az is egyértelművé vált, hogy bár a tanulók elvárnak egyfajta „óraleadó” tanári attitűdöt, ám ezt inkább tekinthetjük negatív elvárásnak (ezek hiánya előtt állnak értetlenül), mivel a folyamatos szankcionálás olykor szintén „visszaüthet”, és rombolhatja a tanulói motivációt.

A vizsgálat jelentősége, folytatási lehetőségei

Eredményeinket egyfajta alapkutatásnak tekintjük a tanulói motiváltság javítását célzó pedagógiai innovációk megalapozásához, és hasznosíthatónak ítéljük azt az egyes intézmények minőségbiztosításának megvalósításában.

Vizsgálatunk támogathatja hipotézisek megalkotását és mérőeszközök kidolgozását, amennyiben a Komplex Alapprogram középiskolai adaptációja vagy ahhoz hasonló fejlesztés bevezetésre kerül, hiszen eredményeink alapján megalapozottan feltételezzük, hogy a tanulók tantárgyhoz, illetve iskolához való viszonya státuszuk javítása által valósítható meg, így jelen mérőeszközök fejlesztése – különösképp a DFHT, illetve KIP bevezethetősége érdekében –, majd nagyobb mintán történő kipróbálása hasznos lenne a középiskolákban, különösképp azon intézményekben, melyekben a pedagógusok nagyfokú tanulói motivátlanságról számolnak be, illetve ahol magas szintű a tanulók korai iskolaelhagyási tendenciája.

Felhasznált irodalom:

- B. Németh, M. – Habók, A. (2006): A 13 és 17 éves tanulók viszonya a tanuláshoz. Magyar Pedagógia. Vol. 106 No. 2. pp.83–105.
- Borsodi, Cs. N. (2020): A közismereti tantárgyakat oktató tanári eredményesség értelmezési lehetőségei az egyes középiskola-típusokban. Doktori (PhD) értekezés. Eger
- Chrappán, M. – Malmos, E. (2016): Természettudományos attitűd vizsgálat egy pilot mérés tükrében. In: Educatio No. 4. pp. 608–616.
- Csapó, B. (2000): A tantárgyakkal kapcsolatos attitűdök összefüggései. In: Magyar Pedagógia. Vol. 3. pp. 343–366.
- Csapó, B. (2002): Iskolai osztályzatok, attitűdök, műveltség. In: Csapó, B. (szerk.): Az iskolai műveltség. Osiris Kiadó, Budapest. pp. 37–64.
- Csíkos, Cs. (2012): Melyik a kedvenc tantárgyad? – Tantárgyi attitűdök vizsgálata a nyílt írásbeli kikérdezés módszerével. In: Iskolakultúra, No. 1. pp. 3–13.
- Fernengel, A. (2000): A kémia tantárgy helyzete és fejlesztési feladatai. In: Új Pedagógiai Szemle. No. 9. pp. 68–82.
- Józsa, K. (1999): Mi alakítja énértékelésünket fizikából? In: Iskolakultúra No. 10. pp. 72–80.
- Mc Kinsey & Company (2007): How the world's best school systems come out on top.
- Sántha, K. (2009): Bevezetés a kvalitatív pedagógiai kutatás módszertanába. Eötvös József Kiadó, Budapest.
- Szabó, É. (1999): A „kedves”, az „okos” és a „gonosz”, avagy a kedvelt és a nem kedvelt tanár képének jellemzői. Alkalmazott Pszichológia. 1. évf. 1. pp. 31–41.